

volia --- com si una joveneta fos: --- untures --- erbo
lari --- a la fi ab fornels de *rejola* feya coura closques
d'ous e ros de bóta e --- pintant-se axí --- no guardant-
me yo e besant-la, tots los morros m'enviscava ---»,
fi S. XIV, *Corbatxo* (BDLC XVII, 74). Les dones «qui
les doctrina / per disciplina, / en va té scola, / lava
rajola (ms. *ragola*), / repasta tests / --- / al sórt ser-
mona ---», JRoig (*Spill*, 17960): tractant-se de feines de
molta musa i que serveix de poc, no es refereix a la
llisa «rajola de València» sinó a la molt porosa i gro-
folluda rajola de teuleria vulgar, amb intersticis que
costen d'escurar i es tornen a embrutar aviat.

Una rajola posada al caliu, pren, sense trencar-se,
molta escalfor, i per això s'ha usat sovint, en medis
rústics, com a calorífer barat per escalfar el llit d'una
habitació glaçada (així ho feien amb una *řezõla* en la
crua hivernada de la Vall Ferrera, o ho havien fet fins
feia poc, car també anomenaven *rejola* un enginy fo-
radat del mig que escalfaven amb procediments sem-
blants, Tor 1932): en particular usaven això per es-
calfar un ventre o membre malalt: al marit malalt i en-
llitat, una muller desconsiderada, per fer-lo alçar, im-
pacient. «no febrejau, / ni serà res. / de fredor és. /
sobrepesada, / cuyta 'n cendrada, / madera crua, / lo
vent desnua; / *rajola*, teula / calda meteu-la / sobre lo
mal», JRoig, ib., 8167. Veg. també la recepta que re-
comana la Manescalda de Dieç (*AlcM rajola* III).

Les versions del Nebrixa des de 1500 n'anomenen
ja algunes varietats: «*rajola de fanc cuyt*: later; *r* pe-
tita. laterculus; *r* gran. lidorum, *r* pintada de blau»
pavimentum tesellatum; *rajoleta com la de València*:
tesella pavimenticia», Busa-N. 1507, E-v-3; Onofre
Pou (*TbPu*, 1575) també «*rajola chica*: laterculus»,
«graons de *rajola*. gradus ex lateribus», i com a terme
de comparació «terra ab rael com una *rajola*: caespes»
(5, 84, 90); el *DTO* 1647 hi afegeix «obra de *rajola*:
opus latericium; *fer rajoleta*: ducere lateres». Com a sen-
tits secundaris no anomenaré més que la ja esmentada
rajola d'escalfar, i l'aplicat a una peça aproximadament
quadrilàtera de certs aliments: una *rajola de cansalada*
(MGadea), una *rajola de xocolata* [1784, *AlcM*]; i així
serveix per qualificar una mena o qualitat d'aquest
producte (escarnint un pagès que no ho entén bé.
«avui dia es fa sucre des carabó de pedra, i xocolata de
ratjola», Ruiz Pablo, *Nov Men*, *IdOr*, 26). La locució
Jocar raxola o *ruixola* 'anar-se'n d'un lloc' ha estat
confosa a tort en *AlcM* amb el mot present (vegeu
RUIXÓ).

Com a variants fonètiques dialectals, a penes n'hi ha
més que dues, i fàcils de comprendre: *ratjola* a totes
les Illes (a Mall. ja en el citat doc. de 1784; a Men,
supra, Ruiz i Pablo, i Moll, *Supl al REW*, 2747; Eiv.,
PzCabr. escrit a tort amb -tx-), *řa* en la majoria dels
dos dial occid, si bé amb illots de *ře*, Cardós i Vall
Ferrera, 1932-4; en val. també ací i allà: *řezõla* a
Castalla, 1950, això i *regolár* 'rajoleria' a Cullera,
1962 etc.; *rejõla* escriu MGadea, *T. del Xè* III, 64.
Però la forma valenciana normal és *rajola* com pertot,
ja usada pel venerable Carles Ros: «Seth / --- / que
de *rajoles* y pedra / formà dos columnes grans» en el

seu romanç pedagògic (v. 35) Detalls fonètics i semàn-
tics segons els corresponents de l'I. E. C., *BDC* xx, 97.

Del català el mot va passar al sard (*BDC* x, 144), i,
si bé és difícil d'assegurar si el límit de l'àrea del
mot dins els llenguatges romànics ha coincidit amb les
fronteres de la llengua sempre, tant com avui (en què
a penes en sobreix si no és en proporció exigua), és
possible que en els tres dominis següents hi hagi hagut
un poc de manlleu i un poc d'extravasació antiga
d'aquell. Sobretot en aragonès, el trobem escrit *rejola*
i *regõla* en els Furs aragonesos de 1350 (*RFE* xxii, 25
i 142), i *rejola* en docs gremials del S. xv (R. del
Arco, i *Col Doc Hist Arag* vi, 90). *Rejoleta* i *ralo-
jeta*, sobretot aquest, potser no són gens recents en
murcià (GaSoriano, p 4, i s v.). En llengua d'oc *rajolo*
f. «brique, carreau de terre cuite» és peculiar del dept.
de l'Aude: el *TdF* el cita en el felibre H. Birat, de
Narbona («traballar sul malbre, sus la *rajolo* ---»), i en
Achilles Mir, d'Escales, no lluny d'allà; igual a Bize,
també en aquell arrondissement (*Folklore-Aude* 1938,
191). Fora d'això i d'algun esquix escadusser portat
al NO per mestres d'obres emigrants,² res més en ro-
mànic estricte; car a Al-Andalus sí que hi ha molt més
i ben cert, però d'origen aràbic; i no és impossible,
però sí ben dubtós que s'hi sumés quelcom de romànic
mossàrab

És ben visible que hi ha relació íntima i probable-
ment completa identitat originària amb el terme de
l'hispanoàrab oriental i granadí per dir el mateix:
«lağúra. later», *RMa* i *«lağór*: ladrillo de barro»,
PAlc (288 31); en realitat tots dos donen, en un lloc
o l'altre, *lağúra* com a nom d'unitat i *lağúr* com a plu-
ral-collectiu: o sigui el mateix sentit en què l'esmentat
doc. nostre de 1405 parla de «quantitat de *rajola* per
fer l'obra del palau». De l'antigor i arrelament del mot,
i en aquesta forma, en el parlar dels moros espanyols,
és bona prova el fet que partint d'aquest substantiu
en crearen una nova arrel verbal (estranya a l'àrab no
hispànic) *lāğğar* «enlosar, ladrillar el suelo» amb diver-
sos derivats nominals de base verbal: *mulāğğar* «enla-
drillador», *mulāğğar* «losado de ladrillos, losado de
maçacote, suelo ladrillado», i *sath mulāğğar* «suelo de
ladrillos» (*PAlc*)

L'àrca de la nostra paraula, en aquesta forma amb
l-, s'estén una mica, si bé en part, poc o molt, va-
riada, per l'àrab de la costa del NO. d'Àfrica: *lāžor* a
Tànger, i *lāğúra* o *lāğúr* entre els jueus d'Alger: entre
aquests circula també la variant en *a*- de l'àrab comú,
i entre els beduïns d'Algèria i Tunis una variant en
ia-: veg. Steiger, *Contrib a la Fon d H-Ar.*, p. 357
(cf. 177n.). Ell, i ja abans Eguílaz, foren els qui indica-
ren que el cat *rajola* venia d'aquest mot de l'àrab vul-
gar, explicant que hi havia metatesi recíproca de la *l*-
i la *r*- «com en LUSCINIOLA > rossinyol, cast. *rui-
señor*».

Dozy, *Suppl* II, 517, és el qui va donar l'explicació
del mot granadí i valencià i magrebí, identificant-lo amb
l'àr. clàssic *'ağur(r)* amb el qual es va aglutinar parcial-
ment l'article aràbic *al-*: *alajor* figura també en un pas-
satge de *PAlc*. i ja he dit que els jueus algerins oscil-